

PLENAIRE COMMISSIE

Notulen van de 25e plenaire vergadering gehouden op Woensdag 11 Juli 1951, te 19.30 uur, in de De Lairesezaal.

Aanwezig: Mr. J.R.H.van Schaik en Mr.J.H.van Maarseveen, voorzitters, Prof.Mr.R.Kranenburg, vice-voorzitter en de leden: Prof.Dr.L.J.M.Beel, Prof.Mr.Dr.G.van den Bergh, Mr.N.Debrot, Prof.Dr.A.M.Donner, Jhr.Mr.M.van der Goes van Naters, Mr.J.A.Jonkman, Prof.Dr.W.J.A.Kernkamp, Prof.Dr.J.H.A.Logemann, Prof.Mr.A.N.Molenaar, Mr.P.J.Oud, Mr.Dr.R.H.Pos, Mej.Mr.H.J.D.Revers, Prof.Mr.C.P.M.Romme, Dr.A.A.L.Rutgers, Dr.J.Schouten, H.W.Tilanus, Mr.P.J.Wittteman; Prof.Mr.W.C.L.van der Grinten, Mr.J.M.Kan, tevens secretarissen, Mej.Mr.H.S.Bok, Mr.W.Duk, Mr.M.J.P.D.baron van Harinxma thoe Slooten, Jhr.Mr.A.J.M.van Nispen tot Pannerden, adjunct-secretarissen, alsmede Mej.Mr.J.L.de Heer.

Afwezig: Prof.Mr.Dr.J.P.A.François en Prof.Mr.J.P.Hooykaas.

De vergadering wordt gepresideerd door Mr. Van Schaik.

De notulen van de vergadering van 4 Juli j.l. worden gearresteerd onder voorbehoud van de volgende wijzigingen:

Op pag. 5, in de vijfde volledige alinea van onderen moet in de vijfde regel "bindende" worden vervangen door "werkende";

Op pag. 6 moet de voorlaatste alinea als volgt worden gelezen: "Prof. Donner heeft, uit een oogpunt van taalgebruik, bezwaar tegen de woorden "met toepassing of bevordering van onwettige middelen"." De tweede volzin van deze alinea vervalt.

Het interimrapport wordt in deze vergadering getekend.

Aan de leden zijn ter kennisneming toegezonden de volgende minderheidsnota's:

- A. Eén betreffende hoofdstuk XIII van de Grondwet, op verzoek van Prof. Kranenburg en één betreffende hetzelfde hoofdstuk op verzoek van de Heren Donner, Hooykaas en Kernkamp;
- B. Eén betreffende artikel 60 d (toetsing door de rechter van wetten aan internationale overeenkomsten) op verzoek van de Heren Beel en Van den Bergh;
- C. Eén betreffende het vervallenverklaren van revolutionnaire vertegenwoordigers van hun lidmaatschap op verzoek van Prof. Van den Bergh;
- D. Eén betreffende artikel 7 op verzoek van Prof. Kranenburg en één betreffende dit artikel op verzoek van de Heren Van den Bergh en Donner.

Prof. Kranenburg neemt zijn voorstel met betrekking tot artikel 7 terug en sluit zich aan bij de inzake dit onderwerp door de Heren Van den Bergh en Donner ingediende nota.

Verschillende leden geven de wens te kennen één of meer der ingediende minderheidsnota's mede te ondertekenen. Het sub D genoemde ontwerp (betreffende artikel 7) verkrijgt 12 handtekeningen. De vraag wordt gesteld of hierin geen aanleiding moet worden gevonden in het rapport zelf te vermelden, dat het daarin vervatte voorstel niet door een meerderheid van de leden wordt gesteund. De vergadering acht het echter niet juist daartoe over te gaan, omdat het besluit tot het doen van dit voorstel in de vergadering, waarin deze materie werd behandeld (22ste plenaire vergadering dd. 20 Juni jl.) van 11 tegen 9 stemmen is tot stand gekomen.

met een meerderheid

Grondrechten

Overgaande tot voortzetting van de behandeling van de grondrechten, wordt eerst aan de orde gesteld de nota van Mej. Revers.

Ter toelichting van haar nota, verklaart Mej. Revers te zijn geïnspireerd door de nota van Prof. Molenaar, dd. 26 Juli 1950 aan Subcommissie IV uitgebracht, waarin de wenselijkheid wordt betoogd, in de Grondwet een neerslag op te nemen van de ontwikkeling van het sociale leven der maatschappij. H.i. is het ook gewenst in de Grondwet te verankeren de rechten, die de vrouw in de laatste decennia heeft veroverd, maar die toch nog niet algemeen worden aanvaard. Deze bepaling zal wel voornamelijk betrekking hebben op het publiek recht, maar tevens een beginsel zijn, waarnaar het privaatrecht - spreker denkt hierbij b.v. aan particuliere werkgevers - zich heeft te richten.

Mr. Witteman is van mening, dat de bedoeling van Mej. Revers wel algemeen als juist wordt beschouwd. Met de tekst kan spreker zich niet verenigen. Deze is z.i. te algemeen gesteld, geen ruimte latend voor, zelfs geen aanduiding gevend in de richting van differentiatie in verband met het verschil, dat van nature tussen man en vrouw bestaat.

Mr. Van der Goes van Naters merkt op, het standpunt van Mej. Revers geheel te onderschrijven. Spreker is niet met een desbetreffend voorstel gekomen, omdat een bepaling van deze strekking reeds is opgenomen in het Uniestatuut en als zodanig dus ook voor Nederland bindend recht is. Hij zou het wel toejuichen, als zou worden besloten ook in de Nederlandse Grondwet het verbod van discriminatie van de vrouw te verankeren.

Prof. Van den Bergh wijst er op, dat ook de Declaration on human Rights van de U.N. een - voor ons bindende - bepaling ter zake inhoudt. Opneming in de Grondwet zou ook hij op prijs stellen.

De Franse Grondwet kent ook een zodanige bepaling, aldus Prof. Kranenburg.

De voorgestelde tekst is zelfs op de Franse bepaling afgestemd, weggelaten zijn slechts de woorden "Dans tous les domaines". Mej. Revers is van mening, daarmede al een gedeelte van de bezwaren, door Mr. Witteman en andere leden tegen de redactie gevoeld, te hebben ondervangen. Zij zou echter accoord kunnen gaan met een andere redactie b.v. in negatieve vorm, wanneer de Commissie daaraan de voorkeur zou geven.

Minister Van Maarseveen voorziet moeilijkheden in de praktijk speciaal van het privaatrecht, wanneer tot opneming van deze bepaling zou worden overgegaan. Denk aan het huwelijksgoederenrecht en b.v. aan het feit, dat bij verschil van mening van de ouders over de opvoeding van de kinderen in handen van de Vader de beslissing is gelegd (zij het dan ook met de mogelijkheid van beroep op de kantonrechter voor de Moeder). Ook het publiekrecht is niet op alle punten met het voorgestane beginsel in overeenstemming; zelfs zijn de voorstellen van de Commissie, b.v. met betrekking tot de troonopvolging, waarin aan mannen voorrang wordt gegeven boven vrouwen, daarmede in strijd.

Prof. Van den Bergh merkt op, dat de Commissie niet voorstelt deze voorrang in de Grondwet te brengen, maar juist iets van de bestaande voorrang in haar voorstellen terugneemt.

Prof. Donner wijst op het verschil, vervat in art. 17, tussen mannen en vrouwen. Slechts voor een Koningin en een Prinses vervalt het recht op de troon na een huwelijk zonder toestemming van de Staten-Generaal. Voor een Koning en een Prins is dit niet het geval.

Spreker noemt verder art. 5, lid 1. Deze bepaling is door hem altijd aldus uitgelegd, dat met "Nederlander" zowel mannen als vrouwen zijn bedoeld. Welke betekenis heeft daarnaast nu de voorgestelde bepaling?

merkt op, dat de Franse tekst luidt: "La loi garantit à la femme dans tous les domaines, des droits égaux à ceux de l'homme". Ook de verwijzing naar de wet is dus in haar voorstel weggelaten. Zij

Prof. Romme zou gaarne een overzicht gemaakt willen zien van de consequenties, welke een bepaling, als door Mej. Revers voorgesteld, zal medebrengen. Welke wijzigingen in het bestaande recht zullen daardoor noodzakelijk worden?

Dit verzoek wordt door velen gesteund; het secretariaat zal een nota over deze materie voorbereiden.

Prof. Van der Grinten herinnert er aan, dat vele publiekrechtelijke loonregelingen, voorgesteld door Rijksbemiddelaars, onderscheid maken tussen de lonen voor mannen en vrouwen. Voorts vraagt spreker of het ontslag aan de gehuwde of huwende ambtenares ook met dit beginsel in strijd wordt geacht.

Z.i. is het zeker niet juist principieel over de gehele linie gelijke aanspraken aan de vrouw te geven.

Naar het oordeel van de Voorzitter zou een bepaling als de onderhavige wel haast beschamend zijn voor ons land. Z.i. kan hier niet meer geklaagd worden over discriminatie van de vrouw. Het opnemen van een bepaling ter zake zou de indruk vestigen, dat dit wel het geval was.

Z.i. is het beter de opvattingen hierover in het volk geleidelijk te laten evolueren. Stel, dat het voorstel geen twee derden meerderheid zou behalen in de Staten-Generaal, dan zou het meer schade dan baat brengen.

Mej. Revers acht opneming dezer bepaling evenmin beschamend, als het opnemen van een bepaling over sociale grondrechten. H.i. leeft het beginsel wel in het volk en is het van voldoende belang om het in de Grondwet op te nemen. Wat betreft de consequenties met betrekking tot het huwelijks-goederenrecht, het kinderrecht, de nationaliteitswetgeving, het bekleden van landsbedieningen en de troonopvolging, merkt spreekster op, dat naar haar mening aan het beginsel niet tekort wordt gedaan, wanneer in concrete gevallen een beslissing ten gunste van de man wordt genomen. Ook acht zij het ontslag aan een gehuwde of huwende ambtenares onder bepaalde omstandigheden aanvaardbaar. De lonen voor vrouwen lager te stellen dan voor mannen zal in het algemeen met de bepaling in strijd zijn.

Prof. Kranenburg merkt op, dat onze Grondwet tal van bepalingen kent, die het eindpunt van een ontwikkeling constateren; zij worden opgenomen om mogelijk nog bestaande dubia weg te nemen. Spreker is het dan ook geenszins met de Voorzitter eens, dat het opnemen van een dergelijke bepaling beschamend zou zijn.

Evenals Mej. Revers acht hij modificaties mogelijk zonder met het beginsel in strijd te komen. Een negatieve formulering zou misschien minder moeilijkheden meebrengen dan de voorgestelde positieve.

Prof. Beel is van oordeel, dat de vele restricties, die ook Mej. Revers noodzakelijk oordeelt, het beginsel zodanig uithollen, dat opneming in de Grondwet niet juist zou zijn. Een eindpunt is in deze materie nog niet bereikt. Waarom moet dan nu tot formulering van een Grondwetsbepaling worden overgegaan? Dit zou de indruk vestigen, dat op het ogenblik gevaar bestaat voor inbreuk op het principe.

Spreker vraagt, of Mej. Revers niet bevredigd zou zijn, wanneer in de toelichting met zoveel woorden zou worden gezegd, dat de Commissie opneming van een bepaling ter zake niet nodig acht, doch het beginsel, zoals dit is opgenomen in het Uniestatuut en in de Declaration on human Rights wel onderschrijft.

De Heer Tilanus is van mening, dat het beginsel van een volkomen gelijkberechtiging van de vrouw niet door de meerderheid van het volk wordt onderschreven. De consequenties van de voorgestelde bepaling zijn hem niet geheel duidelijk. Houdt zij ook een verplichting in voor anderen dan de overheid? Spreker denkt b.v. aan verschillende kerkgenootschappen, die geen vrouwelijke ambtsdragers toelaten.

Zelfs staat niet elke openbare opleiding voor meisjes open, zo worden b.v. tot de belasting-academie geen vrouwelijke leerlingen toegelaten.

Het gevraagde onderzoek naar de consequenties van de voorgestelde bepaling voor het positieve recht zal, aldus Prof. Romme, ook de waarde van de bepaling doen blijken. Waar verschillen bestaan, zal men moeten nagaan, of deze gerechtvaardigd zijn, daarbij in aanmerking nemende de speciale taak, die op de vrouw, en de eigen taak, die op de man rust.

Het voorbeeld, door de Heer Tilanus genoemd van de belasting-academie en de onmogelijkheid, dat vrouwen worden benoemd tot executeur-testamentair, beschouwt de Voorzitter als discriminatie en daarom afkeurenswaardig. Het ontslag aan de gehuwde en huwende ambtenares is op geheel andere motieven, de bescherming van het gezin, gebaseerd. Van discriminatie van de vrouw is daarbij geen sprake.

Mej. Revers merkt nog op, dat uit de discussies wel is gebleken, dat een bepaling als door haar voorgesteld, geenszins overbodig is.

Hierna wordt besloten, dat het secretariaat een nota zal schrijven over de bepalingen, die het positieve recht over deze materie inhoudt. Een overzicht van hetgeen in buitenlandse grondwetten ter zake is opgenomen zal, op verzoek van Mr. Van der Goes van Naters, aan de nota worden toegevoegd.

Sociale grondrechten

Hierna worden de besprekingen hervat over de voorstellen van Subcommissie IV met betrekking tot het opnemen van een tweetal artikelen inzake sociale grondrechten.

Prof. Kranenburg verklaart geen sympathie te hebben voor de voorgestelde bepalingen. Z.i. passen deze beter in een politiek programma dan in de Grondwet. Spreker heeft in 1948 hetzelfde bezwaar gevoeld tegen de toen opgenomen artikelen 208 en 209. Hij ziet hierin een denaturering van de Grondwet, een teruggang naar het systeem van 1798.

Spreker erkent, dat enkele buitenlandse constituties o.a. de Franse, een groot aantal dergelijke bepalingen bevatten. Hij kan hiervoor echter geen bewondering hebben.

Prof. Kernkamp wijst op de onderwijsbepaling, die dezelfde geest ademt. De ontwikkeling van rechtsstaat naar sociale staat mag wel in de Grondwet worden neergelegd. De voorstellen van Subcommissie IV zijn zeer voorzichtig geformuleerd. Opneming van deze bepalingen is z.i. niet bezwaarlijk. Zou men echter b.v. een positief recht op arbeid opnemen, dan zou men kunnen spreken van een terugval op het systeem van 1798.

Prof. Kranenburg is van mening, dat een vergelijking met het onderwijsartikel niet opgaat, omdat daarin thans meer is geregeld. Over het onderwijsartikel uit de Grondwet van 1840 merkte Thorbecke echter al op, dat het was een "denkelijk slecht uitgedrukte gedachte". De nu met betrekking tot het onderwijs voorgestelde artikelen 201 - 201 f bevatten positief recht. Dergelijke regelingen houden de bepalingen betreffende de sociale grondrechten niet in. Gezien het bestaande, grote meningsverschil over deze materie zou het ook niet mogelijk zijn daarvoor zodanige regeling te treffen.

Mr. Van der Goes van Naters is van mening, dat de voorgestelde bepalingen wel in de Grondwet thuis horen. Aan grondwettelijke bepalingen kan men drie eisen stellen: zij moeten zich richten tot de wetgever, tot de Regering of tot het volk. De artikelen A en B richten zich tot al deze drie.

De Heer Tilanus vraagt, of de, door de Minister van Sociale Zaken voorgestelde uitbreiding: invoeging van het woord "volksgezondheid", nodig is. Men kan dit ook beschouwen als een onderdeel van het "maatschappelijk welzijn".

Het eerste lid van artikel A heeft betrekking op het verrichten van arbeid voor levensonderhoud;

het tweede lid betreft de medezeggenschap der arbeiders;

het derde lid heeft betrekking op de zorg voor hen, die niet door arbeid in hun levensonderhoud kunnen voorzien.

De bepalingen van het 1e en 3e lid acht spreker zeker nuttig. Het tweede lid van dit artikel laat spreker even buiten beschouwing.

Wat artikel B betreft, tegen het tweede lid daarvan heeft hij bezwaren. Hij ziet daarin een veel te grote overheidsbemoeiing met de particuliere werkzaamheden op het terrein van de maatschappelijke zorg.

Prof. Romme herinnert aan zijn opmerking, in de vergadering van 4 Juli jl. gemaakt, over het gebrek aan eenheid in de redactie der voorgestelde bepalingen. Zo is nu eens van Regering, dan van overheid gesproken. Spreker geeft aan het laatste woord de voorkeur, omdat het een ruimere betekenis heeft dan Regering.

Voorts heeft hij er bezwaar tegen, dat de artikelen de indruk wekken, dat de overheid te dezen een primaire taak heeft. Z.i. moet bij het ontwerpen van deze bepalingen worden uitgegaan van subsidiariteit van de overheidstaak. Slechts wanneer het particuliere initiatief in gebreke blijft, moet de overheid optreden. Daarom zou spreker in artikel A willen lezen, dat de taak van de overheid is gericht op "het bevorderen of het totstandbrengen van zodanige voorwaarden, dat de bevolking in staat zij".

Prof. Van der Grinten merkt op, dat de bepaling in de Grondwet uiteraard is toegespitst op de taak van de overheid op dit terrein. Overigens is het in confesso, dat voor het particulier initiatief hier een grote taak is weggelegd.

Het tweede lid van artikel B moet men beschouwen als een verbod van discriminatie van particuliere instellingen. Van zodanige discriminatie kan uiteraard alleen sprake zijn, wanneer bijzondere instellingen naast openbare werkzaam zijn. De alinea begint daarom met de woorden "Indien op enig terrein naast openbare ook bijzondere instellingen werkzaam zijn".

Ook de subsidiekwestie ligt anders voor het geval bijzondere instellingen naast openbare, dan voor het geval, waarin alleen bijzondere instellingen werkzaam zijn. In het eerste geval is subsidie redelijk, in het tweede geval kan zij onmogelijk verplicht worden gesteld. Wel opent het artikel echter de mogelijkheid in het laatste geval de bijzondere instellingen voor subsidie in aanmerking te doen komen.

De Voorzitter deelt mede, dat de Subcommissie bij het tweede lid speciaal gedacht heeft aan particuliere ziekenhuizen, die in hoogst moeilijke omstandigheden verkeren, terwijl openbare inrichtingen van dezelfde aard deze moeilijkheden kunnen overwinnen met behulp van gelden uit de openbare kas.

Prof. Beel sluit zich aan bij Prof. Romme en zou duidelijker tot uitdrukking gebracht willen zien, dat de overheid slechts een aanvullende taak heeft.

Mr. Van der Goes van Naters is van mening, dat de overheidstaak materieel juist teveel subsidiair is gesteld. Wat de formele kant betreft, merkt spreker op, dat het toch begrijpelijk is, dat in een staatsstuk in de eerste plaats van de overheidswerkzaamheden en in de tweede plaats van particuliere arbeid wordt gesproken.

Ook de Voorzitter legt er nog eens de nadruk op, dat het geenszins de bedoeling is geweest de taak van de overheid hier primair te stellen. De overheid moet afwachten, of het particulier initiatief zich voldoende ontwikkelt, zij kan dit niet verplicht stellen. In dat licht moet men de voorgestelde bepalingen zien.

Minister Van Maarseveen is van mening, dat het bezwaar van Prof. Romme zich niet kan richten tegen het eerste lid van artikel B, omdat de redactie daarvan geheel overeenkomt met die van het onderwijsartikel.

Prof. Molenaar deelt mede, dat de materie in de Subcommissie aan de orde is gesteld naar aanleiding van een door hem ingediende nota. In deze nota gaf hij onderstaande redactie:

" I. De bestaanszekerheid van het Nederlandse volk is een onderwerp van de aanhoudende zorg der Regering; zij bevordert het streven daarnaar door alle gepaste middelen, waarbij versterking van ieders persoonlijkheid op de voorgrond sta.

II. Het verrichten van maatschappelijk nuttige arbeid doet aanspraken ontstaan, zowel op een redelijk inkomen, als op voorzieningen voor de tijd, dat de betrokkenen buiten hun wil, niet in staat zijn arbeid te verrichten. De wet zal die aanspraken verwezenlijken voorzover de betrokkenen daartoe zelf niet in staat zijn."

Spreker is het geheel met het betoog van Prof. Romme eens; in de loop van de discussies in de Subcommissie is zijn voorstel gedeformeerd.

Minister Van Maarseveen stelt voor de volgende redactie voor artikel B:

De voorziening in sociale noden is een onderwerp van aanhoudende zorg voor de Regering.

Aan bijzondere instellingen worden tot dit doel zo nodig subsidies verleend.

Er wordt opgemerkt, dat daarin het element van gelijkstelling en iedere waarborg voor de bijzondere instellingen ontbreekt.

Prof. Kernkamp wijst er op, dat er wel een grote mate van overeenstemming in de Subcommissie bestond, maar dat de artikelen toch een duidelijk compromis-karakter hebben. In de aanhef van artikel A is de bevordering van het particulier initiatief zeker niet uitgesloten. In artikel B is de overheidstaak met opzet vooropgesteld, omdat met dit artikel een zo groot terrein wordt bestreken, dat er zeker wel ergens een taak ligt, die door de overheid moet worden verzorgd. Het is geenszins de bedoeling tekort te doen aan het particulier initiatief. Spreker zou het ten eerste betreuren, wanneer de commissie op principiële gronden uiteen zou gaan. Hij stelt voor, de artikelen terug te wijzen naar de Subcommissie, teneinde te trachten de redactie beter aan de bedoeling te doen aanpassen.

Prof. Van der Grinten dringt aan op een principiële uitspraak:

Om aan de bezwaren van Prof. Romme tegemoet te komen, stelt Prof. Beel voor, er in ieder geval voor te zorgen, dat de redactie bij eerste lezing niet de indruk wekt van een primaat van de overheidstaak. Spreker doet de suggestie, artikel B, lid 2, aanhef, aldus te lezen: "Indien op enig terrein openbare en bijzondere instellingen werkzaam zijn...".

Het zou het beste zijn, aldus Dr. Schouten, de artikelen aan te houden en de leden in de gelegenheid te stellen schriftelijk amendementen in te dienen.

Prof. Kranenburg betwijfelt, of een bevredigende formule te vinden zal zijn voor een grondwetsbepaling over deze materie, die de basis moet zijn voor het gehele volk. Er bestaan i.c. immers politiek twee tegengestelde opvattingen.

De discussies hebben overigens sprekers tegenzin tegen de bepalingen niet weggenomen.

Mr. Van der Goes van Naters ziet geen heil in een verder dokteren aan de tekst. Er zijn drie mogelijkheden:

- a. primaat van de overheidstaak te dezen;
- b. gelijkstelling van overheid en particulieren;
- c. subsidiariteit van de overheidswerkzaamheden.

Spreker sluit aan bij de opmerking van Prof. Kernkamp, dat het terrein, door deze bepalingen bestreken, zo ruim is, dat hier het primaat van de overheid en ginds het primaat van het particulier initiatief moet worden aanvaard. Het

begrip "sociale noden" omvat immers zowel b.v. kleuterscholen en crèches als bestrijding van ernstige volksziekten (publieke hygiëne). De verzorging van eerstgenoemde zal zoveel mogelijk aan particulieren worden overgelaten, de laatstgenoemde moet ongetwijfeld als taak van de overheid worden beschouwd. Gezien dit verzamelkarakter zal men niet moeten spreken over het primaat of de subsidiariteit.

De Heer Tilanus, erkennend, dat de voorgestelde redactie niet fraai is, trekt een vergelijking met het onderwijsartikel. Deze in 1917 in de Grondwet opgenomen bepaling is zeker niet mooi, maar heeft 30 jaren goede diensten bewezen. De Commissie is er nu in geslaagd een betere formule te vinden. In de loop van de discussies over het onderhavige onderwerp is het compromis-karakter van de voorstellen spreker duidelijk geworden. Hij zou zich met de artikelen A en B, ook in deze minder fraaie uitvoering, kunnen verenigen, maar het wel gewenst achten, in de toelichting duidelijk tot uitdrukking te brengen, dat de bepalingen als een compromis moeten worden beschouwd.

Prof. Kranenburg herinnert er aan, dat het onderwijsartikel is ontworpen op basis van een reeds aanwezig wetsontwerp voor de uitwerking van de materie. Dit is hier geenszins het geval, alles is volledig abstract.

De vergadering besluit hierna, overeenkomstig het voorstel van Dr. Schouten, de behandeling te schorsen en de leden te verzoeken, indien zij dit wensen schriftelijk amendementen bij het secretariaat in te dienen.

Als op zichzelf staand gedeelte wordt, op verzoek van Prof. Molenaar, nog wel gediscussieerd over de medezeggenschap, waarop het tweede lid van artikel A betrekking heeft.

Prof. Molenaar ontraadt de bepaling over de medezeggenschap in de Grondwet op te nemen. Aan zodanige bepaling zal in de praktijk zeer verschillende inhoud worden gegeven. Spreker herinnert aan de dissertatie van Prof. Van den Bergh.

Mr. Van der Goes van Naters zou het recht van medezeggenschap graag opgenomen willen zien, omdat hij dit beschouwt als een positieve waarde in de strijd tegen het extremisme. Wat de medezeggenschap in de leiding betreft, deze zou spreker persoonlijk in sommige opzichten wel willen aanvaarden, maar hij zou haar zeker niet verplicht willen stellen. Dit komt in de redactie ook duidelijk uit door de woorden: "gepaste mate", geplaatst voor "medezeggenschap".

Prof. Molenaar merkt op, dat dan iedereen zijn eigen opvatting over "gepaste mate" zal hebben. Spreker stelt voor, de bepaling uit het artikel te schrappen. In de Subcommissie heeft hij destijds voorgesteld "versterking van ieders persoonlijkheid"; in de loop van de discussies is hieruit de bepaling over de medezeggenschap geboren. Mogelijk zou hier ook een oplossing kunnen worden bereikt, wanneer door de leden schriftelijk amendementen zouden worden ingediend.

Hiertoe wordt besloten.

De Voorzitter bepaalt, dat eventuele amendementen voor 1 September a.s. in het bezit van het secretariaat moeten zijn, dat deze, eventueel met opmerkingen zijnerzijds, zal rondsturen.

Hierna wordt de vergadering gesloten. De eerstvolgende bijeenkomst zal worden gehouden op de tweede Woensdag in September, derhalve op 12 September te 19.30 uur in de De Lairesezaal.

19-7-51

B/3